

КОНЦЕПЦІЯ БЕЗУМОВНОГО БАЗОВОГО ДОХОДУ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

С.К. Колодій, аспірант

ДВНЗ «Університет банківської справи», м. Київ

В багатьох країнах світу останнім часом ведеться багато дискусій присвячених концепції безумовного базового доходу. До цього питання, що виникло та отримало теоретичне пояснення ще у XVIII столітті, політики, економісти та соціологи звернулися у спробі подолати проблеми бідності, диференціації доходів та забезпечення людям гідного життя. Проблема бідності та спроби держави вирішити її за рахунок державних соціальних гарантій та багатьох трансфертних платежів є досить гострою для багатьох країн. Формування та організація діяльності великого адміністративного апарату, що пов'язаний з розробкою та реалізацією соціальних програм захисту населення від безробіття, бідності, потребує великих коштів, але не вирішує існуючих проблем. Альтернативою цьому є впровадження концепції безумовного базового доходу.

Треба відмітити, що історія виникнення ідеї базового безумовного доходу нараховує вже багато століть, і одними з перших, хто запропонував цю ідею, були не стільки економісти, скільки філософи, соціалісти-утопісти Т. Мор, Т. Кампанелла. Поштовхом до виникнення цієї ідеї стало прагнення рівності як економічної та і соціальної, справедливості розподілу. З філософської точки зору базовий безумовний дохід може розглядатися як свого роду «дивіденди» населенню країни за минулий внесок в розвиток держави. Ми маємо, те що маємо завдяки діяльності, праці людей, що жили в нашій державі в минулі роки, продовж всієї історії її існування. Саме про це писав у 1795 році в своїй праці «Аграрна справедливість» Томас Пейн, якого вважають автором теорії базового безумовного доходу [1].

Таким чином, утопічна ідея, зароджена в пошуках здобуття загальної рівності, сьогодні знаходить нове забарвлення і має багато прихильників серед політиків, економістів та соціологів.

Що собою представляє безумовний базовий дохід (ББД) та наскільки він відповідає критеріям сучасної економічної науки?

Безумовний базовий дохід – державний трансферт, який в своїй назві акумулює всю свою сутність: не існує умов, за якими він виплачується громадянам держави, тобто він виплачується всім, а його величина повинна задовольнити базові потреби людини в продуктах споживання, одязі, задоволенні мінімальних культурних та духовних потреб. Безумовний базовий дохід сьогодні розглядається не тільки, як певна грошова сума. Його місія набагато ширша. Завдяки введенню ББД людина, найманий працівник, має можливість позбутися залежності від роботодавця, мати більше можливостей у виборі напрямку своєї діяльності, зважувати альтернативи: «працювати», щоб заробити на життя чи «самовдосконалюватись, розвиватись, як особистість».

В країнах Заходу ідея ББД стає все більш популярною. Одним з найбільш відомих прибічників введення ББД є британський економіст Гай Стендінг, який поширює ідею базового доходу як таку, що дозволить вирішити багато економічних, політичних та соціальних проблем [2]. В деяких країнах були проведені певні експерименти по введенню ББД. Але треба одразу відмітити, що ще жодного разу не було довгострокової практики використання безумовного базового доходу в чистому вигляді. Питання ББД досить полемічне та має як багатьох прихильників, так і критиків. В нашому дослідженні ми розглянемо, наскільки концепція ББД відповідає поглядам представників основних напрямків сучасної економічної науки.

Сучасна економічна наука сьогодні представлена трьома основними напрямками – це неокласика, інституціоналізм та розвиток кейнсіанської традиції в розробках нео- та посткейнсіанців. Ці напрямки суттєво відрізняються одне від одного особливостями методологічних принципів, що покладені в основу досліджень, предметом та об'єктами досліджень, визначенням ролі держави в економічних процесах та ступеня державної регламентації господарської діяльності. Чи вписується концепція безумовного базового доходу в контекст хоча б одного напрямку сучасної економічної науки?

Концепція ББД є досить прийнятною для представників сучасного неокласичного напрямку. В основі методології неокласичної школи лежить принцип економічного лібералізму, тобто економічної свободи. Цю свободу представники неокласичної традиції перед усім вбачають у свободі економічної діяльності від державного регулювання. Ідеальною для них є ситуація, коли б держава мінімізувала свій вплив на економіку, розуміючи, що в сучасних умовах зовсім відмовитися від державного регулювання певних сфер економічного життя неможливо. В цьому аспекті використання ББД зменшує вплив держави на економічну діяльність та, на думку Дж. Стіглера, М. Фрідмена, та інших представників неоліберального напрямку є найкращим шляхом боротьби з бідністю.

Більшість неокласиків розглядають в якості шляху до подолання проблеми бідності від'ємне оподаткування доходів населення, яке може розглядатися як ні що інше як форма ББД. Лауреат Нобелівської премії, лідер монетарної школи неолібералізму М. Фрідмен в своїх працях неодноразово підкреслював, що використання системи від'ємного оподаткування доходів фізичних осіб – це прямий шлях до подолання проблеми бідності [3]. Пропонуючи включити її в існуючу систему оподаткування, М. Фрідмен вважав, що вона буде менш дорогою, та сприятиме зменшенню державного втручання в економічні процеси. Дж. Стіглер розглядав варіант введення від'ємного податку в якості альтернативи ББД, виступаючи проти регулювання заробітної платні, шляхом встановлення її мінімального рівня. Вважаючи, що введення від'ємного податку призведе до росту доходів, підвищить рівень зайнятості та зменшить вплив держави на ринок. Крім того, введення ББД певним чином підтримує гіпотезу М. Фрідмена про «постійний дохід», яку він сформулював в своїй праці «Теорія споживчої функції» у 1957 році. Формуючи основну частку постійного доходу ББД стане запорукою зросту витрат споживачів (схильності споживачів до витрат) [4].

Концепція безумовного базового доходу також не заперечує ідеям сучасної кейнсіанської теорії в економічній науці. Забезпечуючи певний рівень доходу всім верствам населення, ББД сприятиме зросту споживчого попиту, що відповідає основній ідеї кейнсіанства, сформульованій ще в 30-х роках ХХ століття Дж. М. Кейнсом. Згідно з цією концепцією, держава повинна сприяти зросту споживчого попиту. Маючи постійний, гарантований дохід людина може спокійно планувати своє споживання, а не стримувати його, побоюючись того, що втратить його у майбутньому. Крім того, згідно з основним психологічним законом М. Кейнса, отримання регулярного доходу найменш забезпечених верств населення, суттєво підвищить їх попит, а також призведе до мультиплікативного ефекту від цих «інвестицій» у суспільство. І тут ми можемо казати не тільки про інвестиції в грошовому вимірі, але і про інвестиції у розвиток людського капіталу.

Одним з актуальних напрямків сучасної інституціональної теорії є теорія трансакційних витрат, згідно з якою, представники інституціоналізму намагаються виявити природу цих витрат та знайти засоби їх уникнення або зменшення. Використання системи безумовного базового доходу відповідає цим прагненням інституціоналістів. Відмова від численних виплат різним категоріям населення з різних причин на користь однієї і всім, зменшить бюрократичний апарат, відпаде необхідність витрачати кошти на збір та обробку інформації та інше, що суттєво знизить рівень корупції у суспільстві, витрати опортуністичної поведінки та, таким чином, трансакційні витрати загалом. Використання інституціональної методології, дозволяє розглядати безумовний базовий дохід як формальний інститут регулювання доходів населення, покращення їх добробуту, психо-емоційного стану.

Досліджуючи відповідність концепції ББД мейнстриму сучасної економічної науки відмітимо, що її концептуальні основи найкращим чином відповідають на бувшій популярності в кінці ХХ століття концепції людського розвитку. Адже прибічники ББД запевняють, що в разі використання базового доходу людина буде мати свободу вільно обирати вид діяльності, розвивати свої здібності та займатися саме тим, до чого має хист; завжди матиме доступ до необхідних засобів існування. В наслідок всього цього покращиться психологічний стан людини, а отже і її відносини в сім'ї, суспільстві в цілому. Все це сприятиме покращенню умов життя людини, та може стати запорукою здорового та довгого життя. А саме це окреслює ти блоки проблем, що їх намагається вирішити концепція людського розвитку.

Отже, як ми бачимо система безумовного базового доходу є прийнятною для всіх основних сучасних напрямків економічної науки. Але найголовніше те, що, можливо саме ця концепція у разі її втілення у життя, дозволить вирішити таку гостру проблему сучасності як бідність.

Перелік посилань:

1. Paine T. «Agrarian justice» in *Common Sense and Other Writings* / T. Paine. – New York: Barnes & Noble, 2005. – 332 p.
2. Standing G. *Basic Income And How We Can Make It Happen* / G. Standing. – London: Pelican, 2017. – 400 p.
3. Фрідман М. *Капіталізм и свобода* / М. Фрідман; [пер. с англ. В. Козловский]. – М.: Новое издательство, 2006. – 240 с.
4. Friedman M. *A Theory of the Consumption Function* / M. Friedman. – Princeton: Princeton University Press, 1957. – 243 p.